FAİLİ MEÇHUL SİYASET VE DEVLETİN AĞZINDAKİ MEŞRUİYET

YASİN AKTAY

tezkire'nin yayımlanamadığı yaklaşık bir buçuk yıllık süre içerisinde Türkiye çok önemli dönemeçlerden geçti. Bu dönemeçlerin, Türkiye'de demokrasi, insan hakları ve özgürlükleri, veya milletin bağımsızlığı veya gayr-ı millî unsurların palazlanma süreçleri açısından çok önemli sonuçları oldu. Göründüğü kadarıyla Türkiye'nin yakın geleceği, bu süreçler alanında alınan bu dönemeçlerin sonuçları tarafından belirlenecektir. Bundan önceki sayıda, 1995 yılında, 24 Aralık'ta yapılan seçimlerin niçin aslında yapılmamış olduğu sorusuna bir cevap düşünmeye çalışmıştık. Hatırlanacağı üzere sözkonusu seçimlere karar verildiği andan itibaren, seçimlerin olacağı en yakın günlere kadar bile, hâlâ seçimlerin olup olmayacağı yönünde ciddî kuşkular herkes tarafından bolca telaffuz ediliyordu. Hatta son ana kadar seçimleri fiîlen engelleyecek bir aksiliğin ortaya çıkmamış olması, seçimlerin önceden planlandığı üzere deruhte edilmesi, bir çoğu açısından büyük bir sürpriz sayıldı. Oysa, muhtemel bir seçimin o günkü koşullarda ilk görünen muhtemel sonuçları bu seçimin gerçekleşmiş olmasını hakikaten de bir sürpriz olarak nitelemeyi hakediyordu. Çünkü o seçimin ilk görünen sonuçları, gücünü hiç bir zaman milletten alma ihtiyacı hissetmemiş olan, hatta kendi varoluş gerekçesini millet iradesine karşıt bir konumda bulmuş siyasî güçlerin, millet iradesinin ciddî anlamda önünün açılmasına zorâkî bir rızasıydı. Sözkonusu güçlerin böyle bir rızayı hiç bir zaman göstermeyecekleri aslında belliydi, dahası, İsmet Özel'in yıllardır söylediği gibi, hiç bir zaman zarlarını sallayarak atmamış oldukları da başka bir gerçekti. Millîlik vasfı önplanda tutulan ve bu vasfın yüklendiği bir çok icraati vaadetmiş olmanın baskısını seslendirecek seçim sonuçlarını bile bile seçime gittiğine göre, akla ilk gelen ih-

tezkire, *Üç Aylık Derleme, Vadi Yayınları, 1997, Sayı 11-12, sayfa : 3 - 17*

timal bu seçim olacak olsa bile aslında ya olmayacağı, veya olması halinde tüm görünen sonuçlarına karşı tedbirlerin sonuna kadar garantiye alınması şartıyla olacağı yolundaydı. Seçimin hemen sonrasında ortaya çıkan görüntü bunun daha fazlasını ortaya koydu. Seçim olmamakla kalmadı; seçime zorlayan tüm talepler sulandırılarak laçkalaştırıldı. Bir anlamda seçime umudunu bağlamış değişim, temizlik ve adalet arayışındaki milletin burnu yere sürtüldü.

Refah'ın Meşruiyet Kompleksi ve Derin Siyaset

Milletin burnu nasıl sürtüldü, herkes gördü. Bu, Refah Partisi'ne revâ görülen muâmeleyle özdeşleştirilemeyecek bir cezalandırma süreciydi. Refah Partisi, demokratik teâmüller gereği hakettiği bir 'hükümet başı'lığını almış veya almamış; aldıktan sonra taciz edilmiş veya edilmemiş olması değildi bu cezalandırmanın son kertesi. Kuşkusuz bu hakediş her bakımdan sorgulanmaya değer bir hakediştir. Refah Partisi kendi programının yeterliliği, tutarlılığı, mâkulluğu ve üstünlüğüyle mi milletin teveccühünü kazanmıştır, yoksa "diğer partiler"in gayr-ı millî vasıflarının artık gizlenemeyen doğası ve buna paralel olarak milletin dertlerine çare olma konusundaki başarısızlıkları mı bu teveccühün ivmesini artırmıştır? Refah Partisinin iktidar —ve artık muhalefet— sürecindeki her tutumu bu soruyu acı bir gerçekle tanıştırırcasına gündeme getirecektir/getirmektedir. Ancak seçim sonuçlarını gayr-ı millî güçlerin hânesine kazandıran manevralar salt bu sorunun cevabında bulunabilecek gibi değil. Refah Partisinin iktidara geliş ve gidişi, 24 Aralık seçimlerinin gözle görünen tüm sonuçlarının gayr-ı millî unsurların lehine sonuçlanmasını sağlayan operasyonun bir parçasını teşkil etti. Böylece bir yandan, hem seçim olmuş, hem de seçimin sonuçlarına demokratik bir ahlâkın gereğine uyularak rıza gösterilmiş olduğu yanılsaması ustaca yaratılmış oldu. Kuşkusuz bu yanılsamanın yaratılmasında en büyük müttefik Refah Partisi'nin millet ve devleti uzlaştırma arayışındaki politikalarını belirleyici bazı kronik kompleksleri, olmuştur. Öyleki, bu uzlaşma süreci içerisinde Refah Partisi'nin kendisine uygun gördüğü roller hep bu komplekslerle mâlûl olmuştur. Refah Partisi daha seçimlerde önde olduğunu anladığı andan itibaren sistem, ordu, rejim, resmî ideoloji konusunda herkes tarafından "U" dönüşü olarak nitelenen, ama aslında biraz daha tutarlı bir çizgi izlendiği taktirde pekâlâ tutma ihtimali de olan manevraları, sırf bu komplekslerin blokajları yüzünden tamamına erdiremedi. Aslında sözkonusu manevraların tutması için gerekli kredi Refah tabanı tarafından —gerçi sadece bu taban tarafından ama— fazlasıyla tanınmıştı. O yüzden, ilk etapta Necmeddin Erbakan'ın şahsında somutlaşan ironik üslup sistemin tüm unsurlarının devrimci bir yola

başvurulmaksızın sadece "yeniden tanımlamak" suretiyle temellük edilebileceği ihtimalini tüm radikal beklentilerin yerine ikâme etmeyi başardı. Erbakan, daha önceleri herkesi sisteme, kendisini de bu sistemin tek muhalefet konumuna tayin ederken, şimdi, sistemin tek savunucusunun kendisi olduğunu söylemekle basit bir dil oyununa başvuruyor gibi görünüyordu. Aynı şekilde "Atatürk yaşasaydı Refahlı olurdu" deyişi, sanki yıllardır reddettiği bir figüre karşı basit bir takiyye esasında sahiplenmek olarak algılanıyordu.

Oysa Erbakan, büyük bir ihtimalle postmodern siyasetin ruhuna uygun bir siyasî taktiği çok iyi görmüş ve aslında kendi siyasî çizgisini bu duruma hızla uyarlamanın şampiyonluğunu üstlenmiş oluyordu. Bundan sonra ne denilebilir? Herhalde bu siyasî tarzın Türkiye'ye ithali için vakit biraz erken oldu. Daha ilginci, Refah Partisinin tabanında izlenen bu politika ne bir "U" dönüşü olarak algılanıyordu ne de bu politikanın gereği olarak temellük edilmeye çalışılan ve şimdiye kadar "ötekiler"in uhdesinde olan değer ve semboller aynı yüklemelerle benimsenmiş oluyordu. Aslında denilebilir ki, bir anda büyük bir ivme kazanan bir süreç içerisinde, Refah'ın sabit tabanı bu devletin "asıl" sahibinin kendileri olduklarını farkediverdiler. Kuşkusuz bu farkedişte, devleti ele geçirilmesi gereken nesnel bir aygıt olarak gören bakış açısının adım adım hedefine ulaşırken ele geçirmek istediği şey tarafından diyalektik bir etkiyle dönüştürülmüş olmanın etkisi kolaylıkla zikredilebilir. Ama bundan daha önemli olanı, kesinlikle resmî metin ve sembollerin pekâlâ da farklı bir yorumu yoluyla, fincancı katırlarını ürkütmeden yola devam edilebileceği yönündeki varsayımdı. Refah Partisi bu yeniden yorum ve tanımlama işlemlerini Necmeddin Erbakan'ın, başlıca özelliği ironi olan kişisel istidatlarına bağlamış olmasaydı; bunu daha usta ve teorik mülâhazaları tamamlanmış programlı bir çabaya dönüştürebilseydi, postmodern siyasal ortamın ruhuna uygun başarılar kaydedebilirdi. Nitekim sorun da, bizzat Erbakan'ın, ilk anda böylesi bir siyasal programın sinyalcisi gibi görünen manevralarının, böylesi bir uzun soluklu ve tutarlı programın yükünü üstlenmekten ziyade, yukarıda sözkonusu ettiğimiz komplekslerinden kaynaklanması oldu.

Sözkonusu kompleks artık kimsenin meçhulü değil. Refah Partisi Türkiye'deki İslâmî talebler veya sisteme yönelttiği eleştirilerin meşruiyet dayanaklarına bir türlü tam bir güven besleyemedi. Bunu anlamak, gerçekten de çok zor. Kendi yükselişini zaten sistemin çürümüşlüğüne yönelttiği eleştirilere, bu zemine olan muhalefetine borçlu. Sözkonusu sistemin meşruiyet üretici dayanaklarını sorgulayarak yükseliyor ve bu yolu sürdürerek daha da yükselme imkanı var. Kendi halinde bırakıldığında; yani sözkonusu kompleksler tarafından beslenmezse, sistemin meşruiyet üretebilecek güç kaynaklarının iyice tıkanmış olduğu gitgide daha fazla ortaya çıkıyor. Oysa tam bu anda Refah sistemle müca-

delesinin son raundunu sistemden vize almak için giriştiği imdat manevralarına harcıyor; sistemi bir meşruiyet kaynağı olarak yeniden şarj ediyor. Sistemde meşruiyet aradıkça kendi varlık dayanaklarını zayıflatıyor. Sonuçta Refah Partisi aradığı meşruiyeti sistem nezdinde biraz daha kabul görmekte bulacağını zannettikçe bir yandan kendi meşruiyetinin sorunluluğunu ikrar etmiş oluyor, diğer yandan sistemi bir meşruiyet kaynağı olarak yeniden kurmuş oluyor, tabiri caizse sistemi kurtarıyor. Nitekim bu bağlamda olan bitenin daha somut ifadesi şu olmuştur: Refahyol'un kurulup çökertilme süreci mevcut sistem açısından birçok hesabın kolaylıkla görülebilmesine çok elverişli imkanlar sundu. Sistemin, asıl sorgulanması gereken, en azından son yirmi yıldır sorgulanıp aşılması hususunda bir hayli önemli mesafelerin katedildiği yozlaşmış yönleri, bütün yozluklarıyla, ama bu sefer toplumun daha geniş kesimlerinin iştirakleriyle onarılmış oldu. Sistem açısından bakıldığında, bundan daha iyi bir kazanç olamazdı. Daha fazla tamah etmeyip eldekinin kıymetini bilse, bu bile çok büyük bir kazanım. Şimdiye kadar sürekli sorgu altında olan, sistemin en irrasyonel ideolojik dayanakları bile artık eleştiriden vâreste kılınmış bulunuyor. Türkiye'de sol muhalefetten sonra kaydedilmiş en güçlü hareket, üstelik sol muhalefetten daha reel bir dayanağa sahip olarak, kendine hayat hakkından başka bir şey talep etmeme çizgisine, büyük bir başarıyla, bu süreç yoluyla çekilmiş oldu. Üstelik bu hareketin kendi varoluşu da, İslâmî vasfının korunması yönünde bir talebe bağlanmış değil; İslâmcılığın ideolojik taşıyıcılarının kamusal ve siyasal alanlarda müktesebiği iddia edilen haklarının korunmasından öteye gitmeyen bir varoluştur bu. Son gelişmelere bakıldığında, Refah Partisi tarafından temsil edilen İslâmcılığın daha iyi bir Türkiye ve daha iyi bir dünya isteği konusunda en ufak bir mecâli kalmamış olduğu görülüyor. Sistem hakkındaki tüm eleştirileri neredeyse salt bir öz-güvenlik talebine indirgenebilecek bir çerçeveye sığacak hale geldi. Bir sistem için bir koyup bitimsiz bir mahsul elde etmekten farksız bir sonuç olmasa gerek bu.

Bütün bu sonuçların nasıl istihsal edilmiş olduğuyla ilgili gündelik olaylara fazla girmeye herhalde gerek yok. Kuşkusuz Refah Partisi'nin iktidardayken uğradığı kuşatma; makul hiçbir siyasi alternatifi olmadığı halde, üstelik mevcut muhalefetin bir cazibe unsuru olabilecek hiç bir vasfı sahip bulunmamasına rağmen, iktidardan indirilme sürecinde dönen oyunlar, Refah'ın varolan sendromlarını iyice koyulaştırdı. Ama bu sendromu atlatma yönünde Refah kadrolarının, başta Erbakan olmak üzere, ellerine geçen hiç bir fırsatı doğru dürüst kullanmamış olmaları bu kompleks ve sendromun derinliği ve tedavisi konusunda sanılandan daha ciddi bir sorunun varlığını gösterdi. Refah'ın sistemin tüm kavram ve değerlerini yeniden tanımlayarak temellük etme yönünde gösterip de katetmediği yol katedilseydi, demokratik bir medenî cesaretin hâlet-i

rûhiyesinin avantajlarıyla hem kendisi tanışabilirdi, hem de mevcut durumda sonuç elde edebilme noktasına kendisini her nasılsa daha yakın gören mazlum ve mağdur kitleleri tanıştırabilirdi. Kuşkusuz bu medenî cesaretin gösterilebileceği en önemli iki fırsattan biri 28 Şubat, diğeri de Susurluk olayıydı. Her iki olayın tarz ve komplikasyonları farklı olsa da, sonuçta her iki olayda Refah'ın ciddi bir şekilde göster(me)miş olduğu tepkide sözkonusu suçluluk ve marjinallik kompleksinin önemli bir etkisi vardı.

Sonuçta her iki olayda, Refah'ın tutumunu en belirleyici unsur, Refahlıların elini ayağını birbirine dolayan meşruiyet kompleksleri oldu ve bunun, İslâmcı söylemin sonraki aşamaları için katlanılması ağır bir hâlet-i ruhiye tevris edeceğini kestirmek zor olmamıştır. Bu hâlet-i rûhiye, daha sonraları "İslâmcılığın sonu" nun dahi muhtemel sınırlarını çizecek bir tesire sahip olmuştur. Siyasi teori ve proje deneyiminin reel-politik duvarlarıyla ilk ciddi karşılaşmasında kaptığı enfeksiyonlar, İslâmcılığın Türkiye'de bundan sonraki seyrinde sanılandan daha ciddi komplikasyonlarla buluşacağı muhakkak. Refah Partisinin, aslan gibi bir devletin ağzında addettiği meşruiyeti elde etmek için başvurduğu tüm yollar kendi varlık sebebinden uzaklaşmasını sağlayacak söylemlerle katedildikçe; Türkiye'de İslâmcılığın içerdiği tüm eleştirel ve özgürleştirici potansiyelin istiskal edilmesinin önünü ardına kadar açtı. Kuşkusuz bununla İslâmcılığın olası mantıksal sınırlarına dayandığını kastetmek haksızlık olur; zaten herhangi bir hareketin başarısının mantıksal ve teorik tutarlılığına bağlı olmadığı, meşruiyet ve haklılığın tamamen gücün ağzında olduğu bir ortamda sözkonusu edilebilecek bir iflas veya geri çekilme ancak güç hesapları ve psikolojik duruma göndermeyle açıklanabilir.

Bu arada yine özellikle Necmeddin Erbakan'ın "Hoca" şahsiyetiyle özdeşleşmiş olan ironik üslubun, zamanlaması iyi yapılmış bir stratejinin parçası olamaması, bir bumerang gibi dönüp yine İslâmcı söylemi vuran/sulandıran bir işlevle tüketildi. Aslında burada konjönktür, Erbakan'ın şahsında somutlaşan ironik üsluba karşı, basit bir takiyye, "U" dönüşü, ödleklik, sözünün arkasında durma liyakatsizliği gibi algılar üretti. Kuşkusuz tüm bu algılara sebep olan medyatik bombardıman kadar Refah'ın sözkonusu meşruiyyet komplekslerinin yol açtığı savunma refleksleri çok daha belirleyici olmuştur. Öyleki, bu kompleksin İslâmcı bünyeye yerleştirdiği refleks bozuklukları kısa vadede çok kolay giderilebilecek gibi görünmüyor. Çünkü Refah aslında fazlasıyla sahip olduğunu bir türlü farkedemediği —aslında bizzat millete iade etme konusundaki tarihi fırsatlar eline defalarca geçmiş olduğu halde— muhtaç olduğu meşruiyeti devletin ağzına bizzat kendi eliyle vermiştir ve artık oradan geri alması için bir başka baharı beklemesi gerekecektir.

Susurluk Arkeolojisi, Refah ve Medya

Burada Refahyol zamanında patlak veren Susurluk olayıyla ilgili ayrıntılara girmeyi gereksiz görüyorum. Bu konuda çok şeyler yazılıp çizildi, ama, bu konuda Refah'ın tutumuyla ilgili söylenenlerin yakalayamadığını düşündüğüm bir şeyi vurgulamak istiyorum. Susurluk olayıyla ilgili insiyatifin tamamının Erbakan'ın elinde olduğunun zannedildiği dönemde, olayla ilgili en ciddi varsayım, Susurluk çetesinin orduyla bir çatışma içinde olduğu yönündeydi. Olay patlak verdikten hemen sonra medyada başgösteren enformasyon bombardımanı, herkes tarafından bu çetenin son ucuna kadar ordu tarafından da zaten tasfiye edilmek istendiği yönünde bir izlenim oluşturdu. O durumda hakikaten de Erbakan'ın, olaya bulaşmamış tek partinin genel başkanı olarak, arkasında ordunun da desteğiyle bir süper savcı rolünü üstlenmemesi için kendi çıkarlarını bile heba etmek istiyor olması gerekiyordu. Buna rağmen Erbakan'ın Susurluk'la ortaya çıkan ilişkilerin aydınlatılması için kendisinden beklenen dirayeti göstermediği görüldü. Susurluğun üzerine gidilmesi talebiyle örgütlenen geniş katılımlı "Aydınlık için 1 dakika karanlık" eylemlerine muhalif bir tavır takınması; zor olanı yapmak diye tanımlanabilecek bir şeydi. Üstüne üstlük Refah kadroları, Susurluk'la ortaya çıkabilecek karanlık ilişkiler açısından masum sayılabilecek tek kadroyken, Şevket Kazan'ın bu eylemler için "mum söndü oynuyorlar" demesi tam da karanlık güçlerin avukatlığına soyunması olarak algılandı.

Aslında asker lojmanlarının sakinlerinin de sözkonusu eyleme ışıklarını söndürerek katılmaları gözönünde bulundurulduğunda, Erbakan'ın tutumu, tasfiye edilmek istenen güçlü bir grubu kollayarak, kendisine muhtemel bir kalkan yapmak istemesi şeklinde de yorumlanabilirdi. Sivil toplumun gelişmesinden umulan bir fayda da bireyin veya toplulukların devlete karşı korunmasıydı. Erbakan Türkiye'de iktidarın nasıl bir heybetle durduğunu farketmiş; sivil toplum teşekküllerinin gücünün son kertede devletin gücü karşısındaki acziyetini farketmiş; silahlı bir güce bir başka silahlı gücü tamamen ezdirmemek suretiyle kendisini siahlı devlete karşı yine silahla koruması muhtemel ve müstakbel bir müttefik kazanmaya çalışıyor olabilirdi. Kuşkusuz bu yorumlar, ancak Erbakan'ın iktidardayken kendisine hakikaten de açık bir manevra alanı bulmuş olması halinde geçerli olabilecek yorumlardı. Erbakan'ınsa, özellikle son günlere doğru, tüm manevra alanının neredeyse tükenmiş olduğunu biliyoruz. Burada Hoca'ya bu olayda gerekli tutumu gösterememiş olmasının ne mazeretini üretmek, ama ne de, muhtemelen ancak derin devlet makamından farkedilen bazı güç ilişkilerinin insana ne tür manevra alanları bırak(ma)dığını bu konularda konuşan hiçkimsenin bilmediğini gözardı etmek gerekiyor. Nitekim şu anda şunu artık çok iyi biliyoruz ki, Susurluk'un ifade ettiği şeylerin cümlesi ne ise,

bu konuda milleti rahatsız etmekte olan, cinayetler işleyen, insanı ve insan hayatını belli çıkarlar uğruna hiçe sayan ve aslında herkesin ortaya çıkarılmasını istediği karanlık iradenin son operasyonu, Refahyol'un devrilmesi konusunda giriştiği ve medya, yargı ve sol destekli sistematik çabaları olmuştur. Susurluk'un altı kazındığında 28 Şubat'ın çıktığı artık sır değil ve bu gücün hasbelkader olmuş bir olayı (Susurluk kazasını) hemen o anda, işleme çoktan sokulmuş bir operasyon için nasıl işlevsel kıldığını gördük. Bu konudaki başarısı gerçekten de parmak ısırtacak cinsten; bizzat Susurluk olayının üzerine sonuna kadar gidilmesini isteyen yoğun medya baskısının istenildiğinde bir hiç olduğu ortaya çıktı. Çünkü aynı medya istenildiği anda ortaya çıkarılması için feryat figan ettiği tezgahın bir başka operasyonunda seve seve görev alıyor. Bu yüzden, Susurluk'un aydınlatılmasını isteyenlerle Susurluğun sorumlusu olanların aynı safta olduklarını bilmek, insanı açık toplumun imkanları konusunda büyük bir karamsarlığa sokuyor. Bu karamsarlık, Susurlukla beraber gündeme gelen ve açık toplumu çağıran kampanyaları, Büyük Kampanya'nın bir parçası olarak algılamayı sağlıyor. Kazadan hemen sonra ortaya serilen bir sürü belge devletin gizli ve karanlık yönünün ortaya çıkarılacağını müjdeler gibiyken, ilk uyarıyı İsmet Özel yapmıştı: Onun dikkatini çeken şey, bu belgelerin ortaya çıkmasını; çete görünümlü bir teşekkülün ortaya çıkmasını sağlayan belgelerin ayaklara düşmesini hiç bir gücün engellemeye çalışmıyor olması, dahası bu belgelerin ortaya serilişinin bir orkestra yönetiminde olduğu izlenimini veriyor olmasıydı. Bu durumda olan biteni Susurluk'un temsil ettiği asıl gücün ortaya çıkması olarak algılamak, ancak o gücün istihsal etmek istediği bir algıya tav olmak anlamına geliyordu. Olayların gelişimi, kısa zamanda bu görüşün de haklılığını (maalesef) tescil etti. Susurluk kazası sonrası oluşan tüm iyimser havanın, kampanyaların, karanlığı aydınlatma girişimlerinin, Susurluk'un temsil ettiği gücün son operasyonu için işleme sokulmuş olduğunu bugün görmeyenler, ya o gücün müttefiki veya o gücün manipülasyonunun pasif nesneleri (hedef kitleleri) olanlardır.

Aslında Erbakan'ın, yer yer iktidarda olmanın gerektirdiğini düşündüğü kefaret saplantısı sonucu bu gücün yanında olduğunu ikrar eden tutumu, gayri ahlâkî olsa da en gerçekçi tutum oldu. Kuşkusuz olayın başında bir tavır olarak dillere destan olan karakteristik suskunluğu, gerçekçi olmak ile gayr-i ahlâkî davranmak seçenekleri arasında daha elverişli bir seçeneğin bir şekilde önüne çıkması beklentisinin sonucuydu. Erbakan'ın pozisyonundaki biri, herhalde, konuşması yönündeki yoğun baskının kendisine hazırlanmış bir çok tuzakla yüklü olduğunu öngören bir sezgiye bir hayli ayarlıdır. Nitekim Erbakan'ın, doğruyu yapamasa bile hiç olmasa yanlıştan kaçınma yönündeki tercihi, sözkonusu baskıya dayanamadığı ölçüde, takip edilmesi güç bir yol olmuş; devrilmesi yönündeki operasyonun örgütlediği cenderenin ivmesini artırmıştır.

Sonuçta, Susurluk kazasından sonra ortaya atılan belgelerin, ortaya çıkarılan karanlık ve karmaşık ilişkilerin hepsinin toplamının, dikkat edildiyse, çok önemli bir mesajı oldu. Devlet içinde kümelenmiş, devlet işleriyle kendi işlerini ustaca birbirine karıştırmış bir teşekkül vardı ve bu teşekkül, devletin (burada 'devlet' büyük olasılıkla Ordu'yu imliyor) kendisine de karşıydı. Devletle yollarının buluştuğu yerlerde, devletin âlî menfaatleri korunmuş ve kollanmıştır, ama bu güç kendi doğal özerkliğiyle başbaşa kaldığında, şer güçlere karşı devletle olan geçici ittifak ve işbirliklerinin oluşturduğu avantajları kişisel rant oluşturucu bir malzeme olarak kullanmıştı. Böylece devletin genel yapılanmasından asla ayrı düşünülemeyecek ve ortaya çıkması artık mukadder olmuş karanlık oluşumların bütün sorumluluğu, sonuçta devlet mefhumunu zedelemeyecek şekilde, hatta bu mefhumu daha da onararak sınırlı bir ekibe ihale edilmiş oluyordu. Olayla ilgili kurulan Meclis soruşturma komisyonu, Başbakanlık araştırma ve inceleme işlemleri, basının yoğun ilgisi, son kertede varıp dayanıp en tepesinde Mehmet Ağar, Sedat Bucak gibi isimlerin bulunduğu, bilemediniz Başbakanlık düzeyinde Tansu Çiller tarafından temsil edilen şahsî çıkar yönelimli olmaktan ibaret bir örgütlenmeye dikkat çekmekten daha öteye gitmedi/gidemedi. Siyaset ve ekonomi düyasında Tansu Çiller'in biriktiregeldiği husumet ilişkilerinin büyük yardımıyla olayın tamamı Çiller'in üzerine yıkılmaya çalışılmak suretiyle sistem kendini aklamış oldu. Kuşkusuz bundan Çiller'in bu olayda veya buna benzer bir çok karanlık ilişkilerde masum olduğu anlamı çıkmaz. Daha çok, Çiller'in mukadder hale gelmiş yargılanışının fazladan işlevlerle yüklendiği anlamı çıkar. Çiller, kendine özgü kişiliği ve ilişkilerinin katkısıyla Susurluk katmanının altındaki ilişkilere fazlasıyla garkolmuş olsa da, görünen o ki, bir yanıyla da onun tasfiye edilmesini hedefleyen büyük operasyonda suçun tamamı onun üstüne yıkılmak suretiyle sistemin aklanması hedeflenmektedir. Sadece Çiller değil, aslında olayın başından beri adı karıştığı için bir şekilde devlet içindeki organize suç şebekesinin elemanı olarak addedilenlerin tamamı ile "devlet"in kendisi (kuşkusuz devletin kendisinin ne olduğu ve buradaki taşıyıcılarının kimler ve nasıl olduğu da gözönünden uzak tutulmaması gereken bir konu) arasında, çok güçlü bir izolasyon tabakası oluşturuldu. Böylece bu kadar şiddetli bir travmaya karşı bile sistemin merkeziyetçi, en doğal insan haklarını tanımayan, gayrı millî doğasının ciddi bir eleştiriye maruz kalmasının önü alınmış oldu. Dikkat edilirse en güçlü vurguya sahip olduğu dönemlerde bile Susurluk'un aydınlatılmasını isteyen "kollektif" irade, çok değil, bir-iki sene öncesine kadar bile oldukça mesafe kaydetmiş olan İnsan hakları, sivil toplum, adem-i merkeziyet gibi temalara en ufak bir vurguyla yüklü değildi. Dahası, tüm Aydınlık kampanyaları bile son kertede, "karanlığın başı"nı daha şiddet yüklü bir "görev" e davet etmekten başka bir şey yapmıyordu. Asker lojmanları-

nın ışık söndürmek suretiyle bu kampanyalara verdiği cevap oldukça mânidârdı; "rap rap" sesleriyle özdeşleşmiş postallar postmodern siyasetin simge ekonomisini yakalamıştı bile. Ancak bu ışıkların, gerçekte Susurluk sürecinin ifade ettiği karanlığın sonuna kadar aydınlatılmasını hedefleyen bir sinyalizasyonu değil de geri kalan bölgelerin karanlığının temini için belli bir bölgenin aşırı aydınlatılmasını sağlama çabasının bir ürünü olduğunu anlamak zor olmadı. Dahası bu olayda kazanılan çok geçici, benzetme uygunsa, buzdan mevziler daha erimeden hızla daha büyük bir operasyona önemli bir güç tahvil etti. Kuşkusuz bunda, toplumun önemli bir kesimini ikna etmek ve operasyon sürecine dahil etmek bakımından büyük başarılar katedilmiştir Ancak bu ikna büyük ölçüde ülkenin siyasal ve ideolojik anlamda belli unsurların yürürlükteki rekabet ilişkilerinin kötü bir suistimali sayesinde zor olmamış; Susurluk'un aydınlatılması kampanyalarının şampiyonluğunu yürütenler, bu sürecin kendi siyasal ve ideolojik rakiplerine karşı ellerine önemli bir koz geçireceğini sezerek bu ikna sürecine gönüllü olarak katılmış, Susurluğun faturasının ilgisiz veya ikinci hatta üçüncü derecede ilgili şahıslara, diğerlerini aklamak pahasına kesilmesine kelimenin tam anlamıyla göz yummuştur. Dolayısıyla Susurluk süreci, ardından 28 Şubat süreci, Türkiye'de değişik kesimler arasında zaten varolan bazı sınır çizgilerini iyice koyulaştırmış, deyim yerindeyse birbirini anlama, duyma, dinleme ihtimali sonuna kadar azaltılmış parçalar oluşturmuştur. Bu süreçler, Türkiye'nin "bölünmez bütünlüğü" idealinin ileride daha gerçekçi bir tehdit konseptinin konusu haline gelmesini sağlayacak gelişmelerin önünü açmışlardır.

Türkiye'de Siyasetin Derinliği

Tüm bu anlatılanlar, siyasetin süper manipülatif bir irade tarafından hesaplı kitaplı bir akıl tarafından, uzun vadeli öngörüler eşliğinde dizayn edilip yönetildiği izlenimi veriyor. Bu durum son zamanlarda iyice yaygınlaşan tabiriyle derin devlet tartışmalarında ifadesini bulmuş; bu tartışmalara da çok ilginç mistifikasyonlar, komplo teorileri, derin siyaset analizleri eşlik etmiştir. Bu konudaki tartışmalar, modern devletin doğuşuyla ilgili analizlerden tutun da Hegel'in bir çeşit panteizm olarak işleyen, mutlak aklın yeryüzündeki tecessümünü, Tinin yeryüzündeki yürüyüşünü ifade eden meşhur Devlet'ine yapılan referanslarla ilginç bir seyir takip etmiştir. Hegel'in mantığıyla düşünüldüğünde, bir defa Devlet'e bölünmez, bütüncül bir kişilik atfedip o kişiliğin de salt rasyonel olanın arayışı içerisinde olduğunu kabul etmek gerekiyor. O durumda hiç bir ideolojik hatta ekonomik önkoşullanmaya tabi olmayan salt bir bekâ çabasından ibaret

bir "ratio" ile devletin her yaptığını açıklamak ve haklılaştırmak mümkün olabilir. Son kertede devletin her yaptığında derin bir hikmet arayan basit bir mistik teslimiyetçi mantığa yakalanma riski vardır bu bakışaçısında. O kadar ki, İmam-Hatiplerin kapatılmasından, 28 Şubat'ta ortaya konmaya başlayan, ve aslında rasyonel hiç bir akılla izahı mümkün olmayan meşhur uygulamaları bile, sözkonusu bakışaçısından sonu "iyi"ye çıkacak, uzak görüşlü "tin"in kadir-i mutlak tedbirleri olarak görmek mümkün.

Oysa Türkiye'de siyasetin herhangi bir aşamasına dahil olmuş birinin ilk görebileceği şey, belli bir denetim ve yönetim merkezinden yoksun olmasa da, sistemin böyle bir bütünlüğe ve rasyonaliteye sahip olmadığıdır. Türkiye'de siyasetin her derinlik düzeyinde göze çarpan, herkesin ve her şeyin üstünde görülen bir devletin bekası kaygısının gözetilmesinden ziyade, belli kimlikler, güçler ve taraflar arasında bir aygıt olarak görülen devletin başkasına yâr edilmemesi çabasıdır. Devletin imkanlarını eline geçirmiş hiç kimse bunu başkasına yedirmeye niyetli olmuyor. Devletin tüm ideolojik aygıtları da salt bu niyetin hizmetinde seferber ediliyor. Dolayısıyla devletin Türkiye'deki işleyişinde, onun ekonomik çıkar gruplarıyla olan ilişkilerinin şekillenmesinde, Hegel'den ziyade Marx'a rahmet okutan bir seyir sözkonusu edilebilir. Yine de Türkiye'de son bir-iki yıldır olan bitenlerle ilgili siyasetin belli düzeylerinden yansıyan akla bir göz atalım.

Kimilerine göre, Refahyol hükümetinin kurulmasına kadar göstergeler ülkenin gidişatının emin ellerde olduğu izlenimini yanlışlayacak bir şey söylemiyordu. Bütün karmaşaya rağmen, olan-bitenin ülkenin millî çıkarlar aleyhine görünmesine rağmen, ülkenin derinlerinde bir iradenin duruma vâkıf olduğu, ortalıkta cirit atan gayr-ı millî iradelerin bulduğu manevra alanlarının muhkem noktalarında son belirleyici bir mevzî tuttuğu telkin ediliyordu. Bu irade, örneğin, Türkiye'nin millî bağımsızlığına veda etmesini, yönetimini doğrudan Brüksel'e bağlayan bir yapılanmasını gerektiren, dahası millî onur, millî şahsiyet, millî kimlik nâmına hiçbir değer bırakmayan gümrük birliği mütâlaalarına karşıydı. Karşı olduğunu her fırsatta gösteriyordu, aslında. Ne var ki, bu tavrı, dolayısıyla bu tavrın sahibini, okumayı bilmek gerekiyordu. Kritik karar arifelerindeki toplumsal huzursuzluklar, karmaşalar bu tavrın ve bu tavrın arkasındaki öznenin işaretleriydiler, meselâ. Bu irade bağımsızlıkçıydı; millî onur, şahsiyet ve kimlik gibi değerlere özel bir hassasiyeti vardı ve bu hassasiyeti, onu, kendi şahsî-ticârî çıkarlarından başka bir şeyi düşünmeyecek durumda olan ve ağırlıklı olarak oligarşi tarafından, salt görüş ve tavır paralelliğinden dolayı oluşturuluyordu. Veya en azından Refah Partisinin iktidara gelmesi ülkenin millî çıkarlarını gözetmenin merkezi durumundaki bu irade tarafından, aynı gözetimin bir gereği olarak, uygun bulunmuş oluyordu.

Aslında RP'nin iktidarı ele geçirme taktiklerini yönlendiren en büyük dayanağının bu olduğunu söylemek mümkün. Bağımsızlıkçı değerlerle özdeşleştirmek suretiyle kendi Atatürk'ünü üreten RP, bu mevhum iradeyle paylaştığı bir hassasiyet adına önemli bir özveride bulunmuş oluyordu. RP'nin bütün "U" dönüşleri, merkezle bütünleşmeye hazır olduğunu, sistem şampiyonluğuna talip olduğunu ilan eden tüm söylemleri, bu sözümona derin devletin içerdiği iradenin millîliği yanılsamasına duyduğu güvene dayanıyordu. Ülkenin derinlerindeki iradenin eninde sonunda kendisinin de uymaya, hatta beden kazandırmaya razı olduğu bir millî iktidarı tercih ettiğini/edeceğini düşünüyordu RP. Aslında, denilebilir ki, RP, bunun bir yanılsama olduğunu bile bile, ama bu söylemi işledikçe bu yanılsamanın bir hayatiyet bulabileceğini düşünerek beklemiş olabilir. Ama görünen o ki, bu iradenin bu nitelikleriyle varlığının bir vehimden başka bir şey olmaması RP'nin yakın vadeli tüm siyasi yatırımını boşa çıkarmıştır.

Bu şekilde, dün marksizmin görmekten dolayı tüm teorik birikimlerinden utanacağı bir manzara ortaya çıkıyordu. Devletin siyaseti ile ekonomi arasında aşılması mümkün olmayan uçurumlar vardı. Devlet, işadamları, büyük burjuvazi, oligarşi tarafından ülkeyi ekonomik çıkarın maksimize edileceğini umdukları bir siyasal yapılanmaya zorlanmaktayken, siyasal/askerî irade, üstüne vazifeymiş gibi buna karşı direniyordu. Bu direniş, ulusal devlet ve kimlik ögelerinin artık geçerliliklerini yitirmiş oldukları küresel bir dünyada, bağımsızlık, kutsal devlet, kutsal vatan, millî irade gibi arkaik gerekçelerden güç alıyordu. Oysa siyaset, özünde ekonominin güdümünde olmalı, bunun daha somut ve daha klasikleşmiş deyimiyle devlet, ordusuyla, kurumlarıyla büyük burjuvazinin çıkarlarını gözeten basit bir organizmadan ibaret bir şey olarak haddini bilmeliydi.

Fazla uzatmayalım. Türkiye'de yaşananlar, yukarıda en basit terimlerle ifade ettiğimiz bir marksist teoride öngörülen, burjuvazinin hizmetindeki devletin tecessümünü bize fazlasıyla sağlamıştır. Evet, 1990'ların ikinci yarısında bir biçimde Marx'ın siyaset yaklaşımları Türkiye örneğinde fena halde tutmuştur, ama ironik bir biçimde marksistler de büyük kara-sermayenin yanında yer almışlardır (Sosyal teori olayı böyle bir şey zaten, öngörüleriniz tutmaz, "pis gerçek" dersiniz; teori bir tutar, bu kez öngörülerinizi ciddiya alanları kendi yanınızda bulamazsınız. Yanınızda bulduklarınıza uygun bir teori yapmaya kalkarsınız, bir şeye benzemez).

Refahyol iktidarı boyuca devletin derinliklerinde akan, ne ki, derin bir devletin vakarına pek yakışmayan gelişmelere şahit olduk. Susurluk olayıyla birlikte gündeme gelen çatışma ilk etapta sâfiyet peşinde koşan bir devlet öznesinin temizlenme çabası olarak herkesten kör-topal bir destek aldı. Devletin de-

ğişik derinliklerinde mevzî tutmuş, fakat devletten ziyade belli klikleri temsil etmekte olan güçlerin tasfiyesi kulağa hoş geliyordu. Aslında bunların tasfiye yolu olarak oldukça etkin ve hesap kitap bilen, üst-belirleyici bir aklın devrede olduğu izlenimi bu olayda daha belirgindi ve belki de Türkiye'de siyasetin veya devletin bir seyisi olduğu fikri bir dayanak bulmak üzereydi. Ancak, biraz zaman geçince, mücadele süreci esnasında yapılan acemice hatalar, bu izlenimi gitgide yok etmeye yüz tuttu. Türkiye'de yaşananlar, şayet hâlâ birilerinin olağanüstü bir gayretle, ellerindeki kartları kamufle etme çabalarının bir parçası olarak görülmeyecekse, siyasette üst-belirleyici iradenin vehmedilen devlet olmadığını iyice orta yere sermiştir.

Türkiye'de derin devletin mevhum birşey olduğunu söylemekle, siyasî iradenin tamamen büyük burjuvazinin güdümünde olduğunu mu söylemiş oluyoruz? Kuşkusuz üst-belirleyici olmadığını söylemek, Türkiye'de derin devletin bulunmadığını söylemek anlamına gelmez. Tam aksine, belli derinliklerde bir devletin var olduğunu ve ama bunun iradesinin yüzeydeki basitlikleri daha katlanılabilir kılmak için karmaşıklaştırmak üzere işlediği; derinlerdeki mevzîlenişinin sadece bu yüzeysel hesabı görmeyi hedeflediği söylenebilir. Siyasal gündemde son yaşananlar, bu iradenin bu basit operasyonları bile pek başarılı bir biçimde yürütemediğini ortaya koymuştur. Tekrar büyüsü bozulmuş bir devletle karşı karşıyayız. Onu anlayabilmek için çok karmaşık teorik mülâhazalara gerek bile kalmıyor. Devletin işleyişinin tüm mantığı bir generalin kendi görev süresini bir yıl daha uzattırabilmek için giriştiği operasyonların mantığına; emekli olduktan sonra açıkta kalmamak üzere sermaye çevreleriyle giriştiği ilişkilerin basit mantığına; Refahyol örneğinde gördüğümüz gibi silahlı gücün karşısında medenî cesaretini bir türlü toplayamayan bir siyasetçinin komplekslerine; siyasal rakibinin kaybetmek üzere olduğu mevziye hiç bir ilke ve asalet hissi taşımaksızın el koymayı bekleyen açgözlü muhteris siyasetçinin ikbal beklentilerine; elinde silah tutan bir dağlının şehirdeki bitimsiz iktidar vehmine indirgenebilir. Ve ama elinde silah tutanın, eğer bu silah tutuş haksız bir tutuşsa, mermisini ve mâişetini sağlayabileceği bir yardım ve yataklığa ihtiyacı vardır.

Türkiye'de siyasetin derinlerde vehmedilmiş bir devletin yönetiminde olmadığı ayan-beyan ortaya çıkmıştır. Hatta basit bir karşılaştırmayla, bu yönetimin derin devletten ziyade büyük burjuvazinin elinde olduğunu bile söyleyebiliriz. Gerçekten de, bir anda geldiği dolduruşla, yürüttüğü siyasetle ülkenin yarısından fazlasını kendisine düşman ilen ediveren bir iradenin, aynı anda hem radikal solculara, hem de sağcılara veya İslâmcılara seslenecek iletişim kanallarını "elinde tutma" stratejisine uyumlu bir iradeye nazaran çekinik kalmaya mahkum olacağı açık.

Peki bütün bunlar, burjuvazinin ülke siyasetinin seyisliğini elinde tuttuğu yönünde bir çıkarsamada bulunmaya yeter mi? Daha basit bir ifadeyle Türkiye'de siyasetin süvarisinin devlet olmadığını anladık ta bu süvarinin burjuvazi olduğu söylenebilir mi? Klasik sosyolojinin klişeleştirdiği siyaset ve ekonomi ikilemini çağrıştıran bu soruyu, ister siyasetin mevcut seyisinin ülkenin nihâî faydasını temine yönelik bir üst siyaset güdebilecek bir ufka sahip olup olmadığı, isterse de kendi çıkarlarının bir kaç kademe sonraki sürekliliğini temine yeterli bir uzak görüşlülüğe sahip olup olmadığı biçiminde alınsın, görünürde sözkonusu iradeye böylesi bir gücün atfedilmesi çok zor, tabiî ki vehmetmek her zamanki gibi çok kolay, görünüyor.

Belirleyici Olan: Siyaset mi Ekonomi mi?

Türkiye'de siyasi sürecin tamamına hakim olan bir seyisin veya süvarinin bir vehimden ibaret olduğunu savunmak, zorunlu olarak siyasetin hiç bir seyisi olmadığı veya seyislik makamını bir şekilde elinde tutan birilerinin bulunmadığı anlamına gelmiyor. Bu, şimdilik, bu role yakıştırılan gücün, bu rolü oynayabilme potansiyeline ve ufkuna pek de sahip olmadığını söylemeye gelir, bir; siyaseti ülkenin millî çıkarlarıyla mütenasip bir tutarlılık ve yararcılıkla yönlendirme iradesine sahip olmadığı anlamına gelir, iki.

Tuhaf bir biçimde, eksikliklerle donatılmış olduğu apaçık olan bir "şey"den yine de bir güç olarak bahsetmekten vazgeçemiyoruz. Çünkü bu güç silahlıdır, örgündür, entrikalar çevirecek, kendi çıkarlarının, uzun vadeli diyemesek de orta vadeli hesaplarını yapacak, bu planları uygulayacak donanımlara sahiptir. Çevirdiği entrikalara bakıldığında, Türkiye üzerine çok uzun vadede kendi lehlerine niyetlenilmiş dönüşümlerin haberciliğini veriyor, ancak bu bizzat projelerinin çerçeveleri içerisinden bakıldığında öyle görünür. Oradan bakıldığında bile bu projelerin toplumsal mühendisleri, tüm toplumsal mühendislik girişimleri gibi ancak kendi dar amaçlarına götüren bir alanı görebilmektedirler. Tüm mühendislik alanları gibi hayatın diğer alanlarından izole olmuş bir projeksiyona sahip, sadece gözün kitlenmiş olduğu bir hedefin güdümündedirler. Hayat ise çoğunlukla onların baktığı yerlerden akmıyor. Hayat, tüm projelerin kapsama alanlarını günden güne daraltmakta, buna karşılık kapsanamayan alanları çoğaltıp genişletmektedir. Projelerle ilgili en büyük sorunlar kapsanamayan alandan kaynaklanmaktadır. En büyük facia, tüm dünyayı toplumsal projelerin kapsama alanından ibaretmiş gibi görmektir. Bunun siyasi getirisi insanlıktan çıkmış bir diktatörlüktür. Bir diktatörün bütün dikkati ve rasyonalitesi ise kendi iktidarının ömrünü bir miktar daha fazla uzatmaktan daha geniş bir siyasi program çerçevesi gerektirmiyor.

Türkiye'de düşman tanım ve tespitlerinin neredeyse ülkenin tamamını kapsama alanına sokması bir diktatörlüğün irrasyonel, hatta biraz da feodal telaş ve hırçınlığından başka neyi gösteriyor? Bu telaş ve hırçınlığın at üstünde ne kadar süre kalmayı temin edeceği söylenebilir? Bu atın bu hırçınlığa daha ne kadar tahammül edeceği zannediliyor?

Olaylara çok basit bir siyasî yararcı akıl açısından bakabiliriz. Türkiye'deki başat siyasi irade millî bir üst-belirleyiciliğe sahip olsaydı, demokrasiyi İslâm'la birlikte yaşatabilmiş bir modelin önünü açarak, ülkenin, Cumhuriyetten bu yana belki de ilk kez dünya vitrinine yüzünün akıyla çıkma imkanını hebâ etmezdi. Bunu kesinlikle İslâm veya İslâmî güçlerin bakışaçısından söylemiyoruz; zira bunun İslâm'da ne tür dönüşümlere, hatta yozlaşmalara yolaçabileceğinin de ayrı bir hesabı vardır. Ama salt bir "Büyük" ve "Güçlü" Türkiye ideali açısından bile bu büyük bir fırsattı. Türkiye'de Müslümanlar Cumhuriyetin kuruluşundan beri kendilerine yabancı gördükleri bir siyasî bünyenin organizmasına birer organ olarak dahil olmaya daha önce bu kadar yaklaşmamışlardı. O bünyeye destek olmaya, o bünyeyle özdeşleşmeye, hatasıyla sevabıyla o bünyenin mevcudiyetini meşrulaştırmaya bundan daha hazır hale gelmiş değillerdi. Eğer bu gerçekleşseydi, belki nihâî anlamda Müslümanların —yerel veya küresel ölçekte— sisteme eklemlenmiş olmalarının vahim sonuçları hakkında endişeye bile kapılabilirdik. Bu dünyada özgürlük idealleri açısından elde kalmış en önemli fırsatlardan biri olan İslâm'ın hebâ edilmiş olmasının yasını bile tutabilirdik. O zaman işbaşındaki devletin hakikaten de çok derin bir şey olduğunu ve bireysel varoluş imkanını her hâlükârda son-belirleyici olduğuna kânî olabilirdik. Oysa tüm olan-bitenler siyaset aygıtının günübirlik hesapların ötesine gitmeyen, hatta çok basit, telaşlı feodal reflekslerle işlediğini bir kez daha orta yere sermiştir. Zira aklı başında —sözümona derin— bir devlet için idealist, heyecanlı, toplumsal asabiyeti bu kadar güçlü bir topluluğun temellükünden daha büyük bir kazanım olamazdı. Bu kadar basit bir oyun içinde harcanmaya çalışılmasından da daha büyük bir aptallık olamazdı. Başat siyasî irade ülkenin tüm zenginliklerini kuşatabilecek bir rasyonaliteye sahip olamadığı gibi, ülkenin tüm insanlarını millî zenginliğin birer parçası olarak görme millîliğinde değildir. Hatta insanların idaresini geometrik bölme işlemleriyle yürütmekten daha derin bir stratejik anlayışa ve siyasî olgunluğa da sahip değildir.

Bu iradenin son siyasî gelişmeler esnasında ülkenin millî karakterini gözönünde bulundurarak iş görmemiş olduğu gayet açık. Yaşanan tüm gerginliklerin, bir büyük ve derin aklın siyasete uzun vadeli ve ülkenin şu veya bu istikametteki seyrine uygun müdahelelerinin bir parçası olmadığı da açık. Öyle olsaydı, Türkiye'nin gerçek anlamda modernleşmesinin/kapitalistleşmesinin devlet desteğine muhtaç olmayan ilk kocaman fırsatı olan Anadolu sermayesi-

nin, dinsel motivasyonları ekonomik çıkarla kaynaştıran büyük buluşunun, Türkiye'nin ülke olarak dünya sistemi içerisindeki konumunu bir-kaç basamak yukarılara taşıyacak potansiyelini görürdü. Görürdü ve son kertede bu gidişatın mevhum Şeriat düzeni taleplerinin motive edici bir nostaljiye ne kadar kolay dönüşebileceğini görüp, bir tehlikeyi çok daha akılıca bertaraf etmenin yoluna bakardı. Siyasetin bir seyisi olsaydı kendi bindiği dalı kesmeye çalışmaz, ilk fırsatta dönüp kendisini bir şekilde tepeleyecek müdahelelerde bulunmaz; ülkenin kutsalları arasında çoktan yer almış bulunan İmam-Hatip liseleriyle mücadelenin aktörü durumuna düşmezdi. Siyasete yön veren güçler ülkenin değişik kesimlerinden birinin doğrudan tarafı olma hatasını gösterdikleri andan itibaren devletin bütün büyüsünü bozmuşlardır. O itibarla ortaya çıkan bütün manzara, siyasetin bütün derinliğinin kapitalist sınıfın çıkar hesaplarına denk düşmesinden ibaret olmuştur. Bu hesapların somut tezâhürü, kapitalist gelişme açısından bakıldığında bile, hakemlik yapması gereken devletin serbest rekabetin kurallarını ihlal ederek bir tarafın lehine, bütün derinliğinin verdiği güçle yüklenerek, büyük bir çatışmanın, diyalektik bir mukadderatın sonuçlarını tacil ettirme yüzeyselliğinde olmuştur.

Şimdiye kadar söylediklerimizde siyasetin bir seyisi olup olmadığı sorusuyla, varsayılabilecek bir seyisin derinlikle ifade edilebilecek bir ufka ve millî karaktere sahip olup olmadığı sorusu birbirine karışmış gibi görünüyor. Aslında ikinci sorunun reel karşılığının yol açtığı durumlardır ki, siyasetin bir seyisi olup olmadığı sorusunu sormamıza yol açmaktadır. O yüzden de Türkiye'de siyasetin bir seyisinin olmadığından ziyade siyasete yön verme makamını işgal edenlerin gözettikleri hesapların bu ülkenin derin ve karmaşık aklına ve hassasiyetine tekâbül eden bir derinliğe sahip olmadığını söyleyebiliyoruz.

POSTMODERNİZM VE İSLÂM
KÜRESELLEŞME VE ORYANTALİZM

ABDULLAH TOPÇUOĞLU, YASİN AKTAY

Vadi/Toplum ISBN: 975-7726-50-8 91.06Y.215.45 346 sayfa

Hiç birinin hâlen net bir tanımı yapılamamış olan postmodernizm, küreselleşme ve oryantalizm gibi kavramların İslâm'la ilgilerinin; veya İslâm'ın tüm bu kavramlarla ifade edilen sosyal olgular bağlamındaki münasebetinin anlaşılması, her üç kavramın görece bir netliğe kavuşması açısından bir hayli önemlidir.

Postmodernizmin ne olduğu sorusuna en yaygın açıklamalar yaşadığımız siyasal ve kültürel dünyanın küreselleşmiş boyutuna gönderme yapılarak açıklanmaktadır. Yaşadığımız dünyanın küreselleşmesi ise, yerel kültürel oluşumlara ilişkin özel kavramsallaştırmalar olmaksızın açıklanamaz. Dolayısıyla küreselleşme ile yerelleşme veya yerlileşme birbirine bağlı bir düşünce tarzına ait kavramlardır. Her biri diğerini varetmek üzere yola koyulur. Hiç biri salt kendisi için çalışmaz.

Küreselleşmiş bir dünya toplumunda gündelik yaşam artık siyasal liderler, entellektüeller veya dinî liderlerden kolayca etkilenmemektedir; zira gündelik yaşam artık metaların küresel mübadele sisteminin parçası haline gelmiştir. Bu da dinsel inançları veya dinsel mensubiyetleri postmodern bir toplumda iyice problematik bir hale getirmektedir. Çünkü dinsel inanca asıl tehdit bilişsel bir alanda ortaya çıkmamakta; tehdit, gündelik hayatın metalaşmasından kaynaklanmaktadır. İnsanlar yalnızca rasyonel bir takım muhasebeler sonucu dinsel mensubiyetlerini terkediyor değiller; aksine bu meta dolaşımının dinsel inanç ve pratikleri alakasız kılacak kadar gündelik hayatı doldurması; hatta dinsel inanç ve pratikleri bile kendisine eklemlemesiyle birlekte küreselleşmenin doğrudan sonucu sekülerleşme olmaktadır. Postmodernizmin en önemli vasfının meta-anlatıların çöküşü veya geçersiz kılınması olduğu gözönünde bulundurulduğunda, kendisi de bir anlatı, hatta kocaman bir anlatı olarak görülebilen İslâm'ın birçok idealinin de bu çöküşten nasibini alması bu yolla olabilir. Bu bağlamda Madonna ve Coca-Cola kesinlikle çok güçlü bir ateist felsefe dalgasından daha etkili olmaktadır dinin zayıflamasında. Dolayısıyla, dinler için şimdi en önemli sorun, bu tüketim kültürüne karşı nasıl direnecekleri; kendi anlatılarının Madonna'nın çığlıklarınnın hizasında yükselip kaybolmasını nasıl önleyebilecekleridir.

Bu arada Batıyla olan özgül ilişkisi hiçbir şekilde gözardı edilemeyecek olan modernliğin bir aşılması olarak düşünüldüğünde, postmodernizmin, modernizmin batı dışındaki kültürlerin "öteki"liğini gerektiren tüm söylemsel kurgusunu alaşağı etmesi gayet normaldir. Sorun bu yıkılışın bir negatif üretip üretmediğinde; dolayısıyla koca bir eleştiri birikiminin bir söylemsel özgürlük yaratıp yaratmadığında aranacaktır.

Elinizdeki eser, bir yandan bu kavramların elverişli tanımlarına ulaşmayı, diğer yandan da İslâm'ın postmodern olduğu söylenen bir çağın tüm özelliklerine verdiği ve verebileceği muhtemel karşılıkların analizini deneyen yetkin sosyologların makalelerinden derlenmiştir.